

праці в усіх галузях господарства у зв'язку з підвищенням ступеня забезпеченості населення послугами і об'єктами; створенням сприятливих умов життя, внаслідок чого буде вирішено проблему забезпечення підприємств кадрами; підвищенням протяжності їх працездатності.

Література:

1. Виробнича сфера села і сільське життєве середовище./ І.В. Прокопа, Д.О. Мотруніч, Л.О. Шепотько; І.В. Прокопа (відпов. ред.); НАН України. Інститут економіки. – К., 2001.- 120с.
2. Витренко Н.М. Соціальна інфраструктура України: оцінка рівня и перспектив розвитку/ АН України. – К., Наукова думка, 1993. – 144 с.
3. Витренко Н.М. Хозяйственный механизм сферы платных услуг. – К., 1989. – 20 с.
4. Гришук Т.А. Взаєморозвиток виробництва, систем розселення і соціальної інфраструктури у сільських місцевостях України./ Географія і сучасність. Збірник наукових праць. – К., 2003. – Вип. 9 – С. 123-135.
5. Економічний і соціальний стан аграрного сектора України: Наукова статистико-аналітична розробка. / П. Т. Саблук, О. А. Бугуцький, М. К. Орлатий та ін. – К., 1997. – 372 с.
6. Куценко В.І. Соціальна сфера в умовах трансформації економіки/ В.І. Куценко (ред.); НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2000. – 284 с.
7. Снігур Г.Н. агропромислова інтеграція и хозяйственный механизм. – Кишинев: Карте Молдовенлекэ, 1983. – с.175.
8. Соціальна інфраструктура села: навчальний посібник. За ред. П.Т. Саблука. – К., 2002.
9. Соціальна сфера в перехідній економіці: зб. наук. праць. / В. М. Новіков (відп. ред.) НАН України. Інститут економіки. – К., - 2000. – 132 с.
10. Турченко М.М. Організаційно-економічна реструктуризація аграрного сектора регіона. – Харків, 2000.

Summary:

Tatiana Grymuk. TRANSFORMATIONAL PROCESS IN AGRICULTURE SECTOR IN THE CONTEXT OF INFLUENCE ON THE SOCIAL INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN RURAL AREA.

The main contemporary trends in agroproduction as factor of development of systems of social infrastructure objects in country side were examined.

УДК У04: У040

Любомир КОКОВСЬКИЙ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

З розвитком нових та новітніх технологій відбувається процес активного становлення взаємозв'язків світового господарства. Новітні фінансові технології, електронні системи комунікації особливо пришвидшили інтеграцію світового суспільства. Сучасний світ характеризується принципово новими процесами та закономірностями розвитку.

Особливістю і головною закономірністю сучасного світового життя є глобалізація, яка сьогодні вже реально стала основним законом світового розвитку. Дослідження впродовж останніх десятиріч в області глобалістики, глобальних трансформацій і глобальної економіки відкрили цілий ряд нових закономірностей і законів її розвитку. Дослідженню глобалізації присвячено дуже багато наукових праць та публікацій як в Україні так і за кордоном.

Для одних країн вона несе великі можливості, для інших – великі загрози. Як зазначав

Дж. Тойнбі, історія кожної окремої країни, як і цивілізації в цілому, розвивається за принципом „виклик – відповідь – виклик” [7]. “Розвиток, - писав він у своєму фундаментальному дослідженні “Розуміння історії”, - відбувається там де виклик спонукає успішну відповідь, що у свою чергу породжує подальший і вже відмінний виклик”[7].

Обмін інформацією, досвідом, капіталами, технологіями, послугами пришвидшує науково-технічний прогрес, збільшує економічні можливості країн, підвищення ролі інтелектуального капіталу та значущості гуманітарної сфери. Разом з цим глобалізаційні процеси принесли розмежування країн за соціально-економічним розвитком, збільшуючи розрив між багатими та бідними країнами. Досвід показує, що ті країни які знехтували законами і закономірностями глобалізації і не врахували її наслідки і силу дії в своїх національних стратегіях, заплатили і будуть платити надто велику ціну. Ті країни, що приділяють велику увагу вивченні і врахуванню впливу глобалізації на економіку зуміли використати її на свою користь. Тому можна говорити, що в умовах глобалізації проблема соціальної нерівності розширила свої параметри. З процесом глобалізації світової економіки збільшився відрив у доходах економічно розвинених країн та країн, що розвиваються. Ось який приклад наводить дослідник Гальчинський А. С. “У 1970 році співвідношення доходів 20% найзаможнішого населення планети до 20% тих, хто проживає в бідних країнах, перевищувало 20 разів, тоді як вже в 1997 році співвідношення між 20% багатих і бідних склало 70,4 до 1”[8, 18]. “Як зазначається у доповідях ООН, нині доходи всього 1% найбагатших людей прирівнюються доходам 57% найбіднішого населення планети. Сукупний доход лише 10% населення США (близько 25 млн. осіб) є вищим за доход 43% населення світу (близько 2 мільярдів)”[8, 20].

Професор Білоус Д. Г. вважає, що особливо важливо розглядати глобалізацію з двох точок зору: 1. Глобалізацію, як природній об’єктивний процес;

2. Глобалізація як силовий процес в інтересах “глобалізаторів”[3]. Проте найновіші дослідження схиляються до того, що глобалізаційні процеси штучно інтенсифікуються окремими високорозвиненими країнами та світовою закулісною силою, що ставлять свої далекосяжні цілі.

Можна навіть констатувати, що сьогодні глобальні трансформації ведуть за собою нерівномірне зростання доходів. Слід додати, що доходи розміщені вкрай нерівномірно, так розвинуті країни мають більші можливостей для примноження свого багатства, тоді країни, що розвиваються мало впливають на світові процеси, відповідно отримують мізерні доходи. Проте не потрібно забувати, що в умовах глобалізації світової економіки, окремі ринки і національні економіки стали більш взаємозалежними. Тому у світі виникатимуть нові епіцентри неспокійності, якщо бідні країни залишатимуться один на один зі своїми проблемами.

Аналіз світового економічного розвитку останнього десятиріччя переконливо показує, що в умовах глобальної трансформації політичних, економічних і соціальних систем різко зростає роль економічних факторів: економізація розвитку і його інтеграція стали однією з головних закономірностей сучасного історичного стану, під впливом якої формують кількісну та якісну картину глобальної економіки, закладають підвалини безпеки як національного, так і глобального розвитку.

Двічі у 1973 та 1979 роках перед світом поставала проблема енергетичної кризи, а отже поставало питання обмеженості ресурсів. Із зростання проблеми обмеженості ресурсів, як вважає професор Г.А. Пастернак-Тарануценко, виникла проблема економічної безпеки [5,23]. Після енергетичних криз вчені усього світу почали більш інтенсивно досліджувати загальносвітові проблеми, особливо проблему міжнародної економічної безпеки. Проблемам безпеки почали приділяти велику увагу ООН, вчені, політики. Безпека стала однією з найважливіших категорій функціонування держав і міжнародних відносин. Вагомий внесок у розробку проблем міжнародної безпеки зробили американські вчені, як Л.Олвей, Дж.Голдон,

Р.Каллі, Дж.Йочелсон, також деякі європейські вчені норвежець Й.Галтунг та німець Х.Мауль. Дослідження цих вчених зробили фундамент нової науки. Проблема державної безпеки першими почали займатись американські вчені, зокрема Х.Морген тау, Дж.Кеннан та Р.Е.Осгоот.

Проблема міжнародної безпеки набуває останнім часом глобального характеру. Головною сферою глобалізації є міжнародна економічна система, що включає в себе національні економіки та всесвітній ринок. Отже, економічна безпека країни є складовою загально світової безпеки. У всіх існуючих сьогодні стратегіях розвитку велика увага приділяється забезпеченню міжнародної економічної безпеки. Але єдиної концепції міжнародної безпеки досі не існує.

Можна сказати що міжнародна економічна безпека являє собою комплекс міжнародних умов співіснування, домовленостей та інституціональних структур, який міг би забезпечити кожній державі світового співтовариства можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію соціального і економічного розвитку.

Кожна країна бореться за те, щоб ефективно увійти в глобальний ринок і зайняти в ньому своє місце і мати свою роль. Єдиним об'єктивним критерієм майбутньої ролі і місця національної економіки в складі глобальної економічної системи є критерій міжнародної конкурентоспроможності національних економічних систем.

Як вважають деякі вчені, чи не найбільшою загрозою для людства загалом є можливість втілення так званої загальносвітової концепції "нового світового порядку", яка передбачає створення єдиної глобальної держави та світового уряду. Тому здійснення міжнародної економічної безпеки та міжнародних економічних відносин, на нашу думку повинно відбуватись на загальноприйнятих принципах, які будуть виключати навмисне нанесення шкоди економічним інтересам будь-якої країни.

На думку Білоуса О.Г., з якою можна тільки погодитись, здійснення міжнародної економічної безпеки передбачає визначення таких основних принципів:

- рівноправності держав незалежно від соціального і політичного устрою;
- свободи вибору шляху розвитку і форм організації економічного життя;
- суверенітету держав над природними ресурсами і економічними потенціалом в своїх країнах;
- економічного співробітництва і свободи від примусу;
- взаємовигідного співробітництва і вільного розвитку економічних, фінансових, науково-технічних та інших мирних відносин між державами;
- міжнародного співробітництва з метою економічного розвитку і соціального прогресу;
- спеціальних пільг по відношенню до менш розвинених країн-членів світової спільноти;
- мирного регулювання економічних спорів без застосування сили або загрози силою[4].

Ці принципи повинні гарантувати кожній державі захист її законних прав. На нашу думку, потрібно відмовитись від застосування економічної блокади та санкцій, щодо окремих країн, окрім випадків, коли вони запроваджуються світовим співтовариством, тобто потрібний координаційний світовий орган який міг би слідкувати за світовим економічним процесом і вводити певні корективи. На жаль, з цим завданням ООН зараз не виконує належним чином. Цей орган повинен бути незалежним і відділеним від будь-яких нав'язувань з боку якихось окремих розвинених країн, тобто не лобював економічні інтереси якоюсь одною, чи групи могутніх країн. Одним з першочерговим завданням є запровадження нового світового економічного порядку, який гарантував би усім державам однакову економічну безпеку, міг би стати інструментом погодження інтересів країн світу, сприяти створенню ефективної системи міжнародної економічної безпеки, а також встановленню нового світового економічного порядку.

До цього слід додати, що саме глобалізація призвела до значних диспропорцій на глобальному і національному рівнях. Особливо це стосується ієрархії глобального ринку на

центральний і периферійний. Так розвинені країни мають можливості розширення використання ресурсів та їх всебічної участі у системі міжнародного поділу праці. Це все сприяє маніпулюванню величезними фінансовими та інвестиційними ресурсами, що створює реальну загрозу економічній безпеці для країн як з недостатньо розвинутими економіками та низькими доходами, так і для низки країн з транзитивною економікою. Перспективи формування глобального ринку при сучасній неоднорідності розвитку країн світу не передбачувані. Головними виробниками і одночасно споживачами глобального продукту і світових ресурсів є розвинені країни.

За своєю сутністю глобалізація – це процес територіальної і галузевої перебудови національних господарств з огляду на формування єдиної моделі “ядро – напівпериферія – периферія”. Економічна безпека – це такий стан економіки, що забезпечує її зовнішню економічну незалежність та внутрішню стабільність, а також стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз. Отже сутність економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки зводиться до постійної територіальної і галузевої перебудови національних економік для забезпечення внутрішньої стабільності та протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам, а також забезпечення економічної незалежності у системі глобалізаційних процесів, займаючи вигідне місце у цій системі та найкращих позицій у глобальному ринку. Під системою глобалізаційних процесів, ми розуміємо сукупність процесів, що визначають діяльність національних економік. Одразу може виникнути питання, чому “постійної перебудови”? Так як економічна безпека будується виходячи з національних інтересів держави, відповідно вона і змінюється із зміною цих інтересів. А національні інтереси можуть змінюватись залежно від внутрішньої ситуації в державі та міжнародного середовища, тобто від зміни загроз безпеці державі. Отже, відбувається постійна перебудова національних економік в залежності від пріоритетів національної безпеки та їх прогнозів.

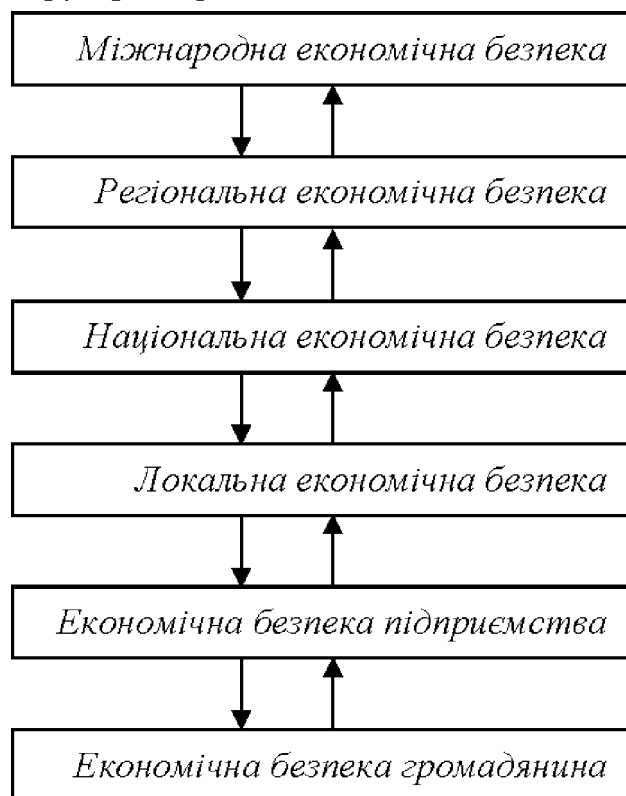
В умовах глобалізації світової економіки ми виділяємо наступні рівні економічної безпеки. (Рис. 1) При чому наступний рівень економічної безпеки залежить від забезпечення попереднього рівня безпеки. Тобто забезпечення регіональної безпеки залежить від міжнародної безпеки, безпека національної економіки залежить від забезпечення регіональної та міжнародної безпеки і т. д. Проте слід також згадати про взаємозалежність і взаємозв'язок між цими рівнями. “Людина є рушійною силою будь-якої організації або організаційно-суспільної системи, тому що без неї втрачається сенс існування будь-яких інших систем – не без однієї, двох, трьох осіб, а без такої їхньої кількості, що істотно знижує потреби в цій формі існування енергії нижче “критичної маси” [6, 73], тому безпека громадянина в умовах глобалізації є складовою частиною і національної, і міжнародної безпеки.

Найбільш глобальний рівень – міжнародна економічна безпека. Міжнародна економічна безпека залежить від взаємодії основних елементів глобальної економіки. Найголовнішим елементом глобальної економіки, який найбільше впливає на рівень міжнародної економічної безпеки є національні економіки розвинутих країн світу, це в першу чергу країни великої сімки. Державна політика економічно-розвинених країн дедалі більше переносить центр своєї діяльності з питань внутрішнього економічного розвитку на активну участь у конкурентній боротьбі на зовнішніх ринках. Розвинені країни сприяють і стимулюють діяльність власних компаній, а особливо транснаціональних компаній у зовнішньоекономічній сфері.

Економіка країн, що розвивається характеризується надмірними використаннями власних ресурсів, велику залежність соціально-економічного розвитку від зовнішнього середовища і значної залежності від розвинутих країн.

Міжнародні організації роль яких зараз дедалі зростає в забезпеченні міжнародної економічної безпеки, особливо враховуючи глобалізацію світової економіки. Проте слід сказати, що розвинені країни не вступають у міжнародні організації, а самі їх створюють.

Відповідно організація діє в інтересах цих країн, нехтуючи інтересами інших. Розвинені країни якраз використовують вплив міжнародних організацій на стан міжнародного ринку на власну користь і вигоду. Найвпливовішими міжнародними організаціями СОТ, МВФ, Світовий банк, ФАО, МОП. “Всі вони за своїм статусом покликані сприяти поглибленню економічної та соціальної збалансованості. У дійсності виявилось протилежне. Ця політика спрямована на обслуговування інтересів “лідерів” у країнах периферійної зони, зводиться до логіки пристосування виробничого, фінансового та інтелектуального потенціалів цих країн до потреб цивілізаційного центру” [8, 24].

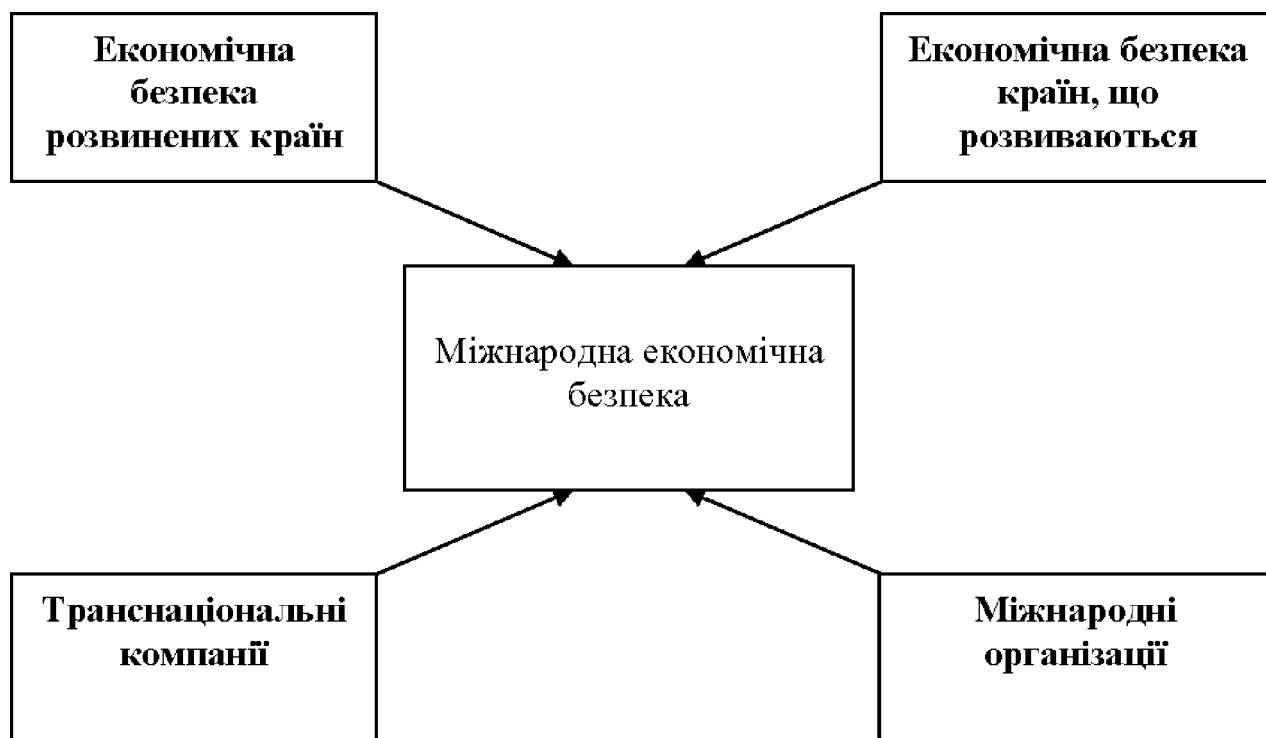
Рис. 1. Рівні економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки

Важливої уваги треба приділити такому елементу глобальної економіки, як транснаціональні компанії, які справляють дедалі суттєвіший вплив на розвиток світових економічних процесів. Деякі транснаціональні компанії за фінансовим, економічним та технологічним потенціалом переважають більшість країн світу. Володіючи величезними капіталами, вони прагнуть тотального контролю над світовими ринками і ринками окремих країн. Зараз у світі нараховується більше 40 тисяч транснаціональних компаній, майже всі вони “походять” із розвинених країн.

Проаналізувавши елементи світової економіки можна зробити висновок, що головним чинником, який впливає на глобальні та міжнародні події, а відповідно і “визначає” глобальну економічну безпеку, є розвинені країни, так як вони можуть впливати на діяльність міжнародних організацій, ТНК та й зрештою на інші країни з допомогою цих же організацій чи компаній, або прямого впливу на ці країни, що показує останніми роками США.

Але ж не слід забувати, що із глобалізацією світової економіки, будь-які процеси стають взаємопов’язаними і взаємозалежними, тобто кожна держава все більше стає залежною від держав, які її оточують та з якими вона співпрацює. “Найважливішим, визнаним у світі є новий щабель інтернаціоналізації міжнародних господарських відносин, що зветься глобальною економічною взаємозалежністю, тому що спостерігається така інтенсивність і глибина взаємних господарських зв’язків між господарствами всіх держав, за яких розвиток і господарська ситуація останніх не можуть бути предметом виключно народної турботи і контролю, а повинні стати результатом взаємодії з потужними чинниками світового економічного господарства, які не підлягають окремому контролю жодної держави

світу” [6, 70]. Зазначене свідчить про звуження впливу окремих країн на світові процеси, міжнародний поділ праці та характер розвитку власної країни. Все це веде за собою інтеграційні процеси, які за своєю суттю є безальтернативними.

Рис. 2. Елементи міжнародної економічної безпеки

Отже, глобальні трансформації ведуть за собою інтеграцію, під впливом якої сьогодні відбувається глобалізація економіки, тобто глобальні трансформації і інтеграція є взаємообумовлені. Доктор економічних наук Андрійчук В. Г. відмічає, що “нові інтегровані на глобальному рівні міжнародні економічні відносини дедалі значніше впливають на масштаби, темпи і пропорції національного і глобального виробництва, створюють кількісну та якісну картину світової економіки XXI століття, закладаючи підвалини безпеки національного і глобального розвитку” [1]. І сьогодні вже можна сказати, що одним з визначальних факторів розвитку кожної країни є інтеграція до світового господарства.

Розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції зумовлений такими факторами: економічним розвитком країни, груп країн та регіонів світу в умовах нерівномірного розподілу ресурсів; закономірностями науково-технічного прогресу; тенденціями демократичного розвитку; наявністю і необхідністю розв’язання глобальних проблем; різним скороченням відстаней завдяки розвитку транспортно-комунікаційних мереж; ринковою “уніфікацією” економічного розвитку.

Проте інтеграція зумовлює “відкриття економіки”, яке має для нашої держави двояке значення. З однієї сторони це вихід на світові ринки товарів і послуг, участь у розподілі потоків фінансових ресурсів, а з іншої непередбачене “відкриття” економіки для зовнішніх товарно-грошових потоків таїть у собі значні загрози. Масове заповнення товарами іноземних виробників здатне нанести значної шкоди вітчизняним виробникам, які не готові до суперництва з досвідченими конкурентами. Тому інтеграція країни в світові господарські структури потрібно робити з позицій гарантування національної економічної безпеки, не забуваючи при цьому, що активізацій на конкуренція на внутрішньому ринку за рахунок зовнішніх чинників потрібна і корисна. Необхідно врахувати передовий світовий досвід, який свідчить, наприклад, що потрібно наситити внутрішній ринок власними товарами, а потім допускати туди іноземних конкурентів. Це якраз і спонукає і сприяє розвитку

конкуренції між своїми виробниками і стимулює експорт.

В умовах господарської глобалізації постійно виникають серйозні загрози для національної економічної безпеки. Без розробки і послідовної реалізації національної стратегії, зорієнтованої на глобальні виклики, переваги і загрози, безпечний розвиток неможливий. Потрібно об'єктивно враховувати силу і масштаб впливу глобалізації і глобальної інтеграції у розробці стратегії національного розвитку держави.

Викладене підводить нас до висновку, що в умовах глобалізації світової економіки проблеми національної і міжнародної економічної безпеки взаємопов'язані і впливають одна на одну. І все-таки економіка високо розвинених держав більш стійка до загроз, і найбільш розвинені країни будують власну стратегію забезпечення економічної безпеки на основі отримання економічних переваг шляхом значного впливу на інші країни.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Глобалізація, інтеграція та економічна безпека України . – Політика і час. – 2003, №2. – 61-70с.
2. Аніловська Г. Я Господарська глобалізація та управління зовнішньоекономічною сферою. – Л.: 2001. – 234с.
3. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія. – К.: ВО „Батьківщина”, 2001. – 301с.
4. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. Глобалізація і безпека розвитку. – К.: 2001, – 734с.
5. Пастернак-Таранущенко Г.А. Економічна безпека держави// Вісник НАН України. – 1994, №5. – 23-29с.
6. Данільян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації. – Харків: „Фоліо”, 2002. – 285с.
7. Тойнбі Арнольд Дж. Дослідження історії: Скорочена версія томів VII-X Д.Ч. Сомервелла / В. Митрофанов (пер.), П. Таращук (пер.). — К. : Основи, 1995. — 401с.
8. Гальчинський А. С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів. – К.: Знання України, 2002. – 180с.

Summary:

Kokovsky L. O. ECONOMICAL SECURITY IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION.

The investigation deals the sphere of economic security. It is developing the theoretical bases of economical security in conditions of globalization.